

Aki ruszin nem ért velük egyet, szocialistának, kommunistának, istentagadónak bélyegzik, az ukránságot pedig valóságos ördöggént, a ruszinság megnyomorítójaként és elpusztítójaként aposztrofálják.

Ukrán párti szerzőnk heves publicisztikájában megpróbál válaszolni a kérdésre: a kárpátaljaiak és a környező országokban élő nyelvrokonai vajon ruszinok-e avagy ukránok. Mindenekelőtt leszögezi: „Kétségtelen, hogy mi ruszinok vagyunk. Ezt vallja valamilyen tudatos ember Kárpátalján, Galíciában, Bukovinában és Nagy-Ukrajnában.” E névnek történeti folytonossága van. A ruszinság nem is akarja elhagyni ezt a nevet. De: „Ha népünk neve mögé valamilyen tudatos vagy nem tudatos módon olyan kártevő férkőzik be, aki nyelvünket nem ismeri tökéletesen, nem rendelkezik népünk lelkületével sem, csupán idegen érdekeket szolgál, azzal szemben második nevünket, az ukránt kell kiemelnünk, hogy még erőteljesebben hangsúlyozzuk elválaszthatatlan egységünket a nagy ukrán néppel, illetve hogy nincs semmiféle közösségünk azokkal, akik – miközben ruszinoknak mondják magukat – csak ködösítenek és elárulják nemzetünket.” Az írás – jellemzően – így végződik: „Hát akkor, ukránul öntudatos állampolgárok, munkára fel! Harcoljatok – győzni fogtok!”

Futala Tibor

Etnikum és egyenlőség a posztkommunista gazdaság átalakulásában: Tények az Orosz Köztársaságból

Bahry, Donna: Ethnicity and Equality in Post-communist Economic Transition: Evidence from Russia's Republics. = Europe-Asia Studies, 54. vol. 2002. 5. no. 673–699. p.

A kommunizmus összeomlása után egyre inkább láthatóvá válnak a gazdasági átalakulásból fakadó szociális ütközések. A privatizáció, a piacszemlélet átrajzolja az osztályhatárokat, aláássa a hagyományosan biztosított általános foglalkoztatást, és szétszakítja a régi szociális biztonság hálóját. Az eredmény a szegények és gazdagok közti szakadék szélesedése, különösen a szovjet tagköztársaságokban.

Az etnikailag tagolt társadalom, mint amilyen Oroszország, érzékeli az átalakulás struktúrára gyakorolt hatását, ami a régi Munkás Kultúrkörök (MKK) útján az orosz jelenlét megerősítését és egyes etnikai csoportok jutalmazását jelenti. Még teljesen tisztázatlan és beláthatatlan, hogyan hat majd az Orosz Föderáció különböző nemzetiségi csoportjaira az új piacszemlélet. Még léteznek a régi MKK-k, ezeknek még tagjai azok a nem orosz emberek is, akik a gazdaságilag tipikusan kevésbé fejlett területeken élnek, és alacsonyabb fizetésért dolgoznak. Az átalakulás folyamata felerősítheti az egyenlőtlenégeket. Az itt a kérdés, hogy ki viseli majd a gazdaság szétterülésének terheit és ki élvezi majd ennek előnyeit. Különösen figyelemre méltó e tekintetben Oroszország három köztársasága: Tatárország, Észak-Oszétia és Jakut-föld, azaz Sakha. Tatárország és Sakha jelentősen ki tudta terjeszteni a tagköztársaság jogait, olyan koncessziókat kapott a szövetségi kormánytól, ami nagyfokú függetlenséget biztosított számára (1991–1999). Mindkét köztársaság tekintélyes részt kap a helyi termelésből származó devizabevételből (Tatárország olajkitermelő, Sakha pedig gazdag arany-, olaj- és gázlelőhelyekben).

Észak-Oszétia nincs ilyen szerencsés helyzetben. Nincsenek nyersanyag-lelőhelyei mint Tatárországnak és Sakhának, de annál több a konfliktusa az észak-kaukázusi térségben. Gazdasági egyenlőtlenység és egyes népcsoportok elégedettsége egy időben észlel-

hető Oroszországban. Mindazonáltal a tagköztársaságokon belüli nemzetiségek helyzete legalábbis kétes. A vidéken lakók iskolázottsága alacsonyabb fokú, és ez okozza a szegénységet, ami elsődlegesen a nem orosz népcsoportokat érinti. Akik nem műszaki képzést kapnak, hátrányos helyzetbe kerülnek. Az orosz lakosság többsége mérnöki képesítést szerez. Ez természetesen anyagi előnyökkel jár. Észak-Oszétiában például az 1989-es népszámlálás azt mutatta, hogy abban az időben az oszétok többsége a mezőgazdaságban dolgozott, és csak sokkal kevesebben az iparban, különösen a gépiparban, ahol zömmel oroszokat alkalmaztak. Ugyanakkor Tatárországban és Sakhában végzett felmérések szerint az aránykülönbség még ennél is nagyobb volt az oroszok javára a jakutföldiekkel és a tatárokkal szemben.

A legtöbb oroszországi tagköztársaság elnöke nyugtalan a kisebbségek teleszerű elhelyezkedése miatt. Sokan hangsúlyozzák és befolyásolják a kisebbséget az állampolgárság értékelésére az eredeti etnikai hovatartozással szemben. Sokan elfogadják a nemzeti ségi nyelvet, de államnyelvként az orosz kötelező. Többen ellenzik a gazdasági átalakulást, és inkább szeretnék fenntartani az állami tulajdont és a biztos szociális hálót, ami a kommunista rendszerben volt, és érvényesítenék továbbra is az árak közvetlen vagy közvetett kontrollját. Ennek ésszerű logikai alapja a stabilitás fenntartása. A sokk-terápia erőltetése csak felerősíti az oroszok és a nemzetiségek közti konfliktusokat.

Tatárország, Észak-Oszétia és Sakha őslakossága a tagköztársaságuk területén többségben van, de a politikai rendszer következtében a gazdasági életben lényegesen nagyobb különbségek mutatkoznak a vezető pozíciók betöltésében. Még mindig az tapasztalható, hogy a vezető állások kiosztásánál a politikai hovatartozás dönt. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági vezetők a legtöbb helyen oroszok. Ennek következtében könnyen átlátható, kik a gazdasági átalakulás teherviselői, illetve kedvezményezettjei. Az említett tagköztársaságokban az átalakulás két nyomon követhető: az őslakosság politikai dominanciára törekvése és a gazdasági fejlődés elkülönítése. A politika oldaláról nézve az őslakosság a múlthoz viszonyítva magasabb részesedést kap a választott és a nem választás útján betöltött hivatali munkahelyeken. Az átalakulás tehát erősíti a helyi politika konszolidálódását – de kiszámíthatatlan és előre nem látható a központi kormányzat kritikai reagálása. A gazdaság vonatkozásában sokkal összetettebb a kép. Nincs biztosítva a helyi lakosság folyamatos, állandó gazdasági emelkedése. Az eddigi tapasztalatok szerint a gazdasági átalakulás folyamata kedvezőbben alakulhatna, ha a régi MKK befolyásolná és ellensúlyozná az előnyök és hátrányok megoszlását az őslakosok és az oroszok között. A jelek szerint két tagköztársaság – Tatárország és Észak-Oszétia – nem törekszik arra, hogy a növekvő közösségi programokban, a kormányzatban, a felsőfokú oktatásban lakosai helyet kapjanak. Ettől eltér Sakha szándéka, ahol lényegesen nagyobb számban vesznek részt a helyi kormányzatban és még többen részesülnek felsőoktatásban. Az oroszok igyekeznek lassítani, akadályozni ezeket a törekvéseket. Tatárország és Sakha államelnöke osztja el az olaj- és gyémántexportból befolyt jövedelmet, de ennek ellenőrzésére nincs lehetőség. Nem vitatható, hogy az etnikumnak nincs beleszólása a döntésekbe.

Tatárországban az Akbar bank közös tatár és orosz irányítás alatt áll, és ez tekinthető a tagköztársaság központi bankjának. Sakhában megosztották a bányászatot, a gyémántki-termelés többnyire orosz, míg az új vállalkozások az olaj- és gáziparban jakut-földi irányítással működnek.

Végezetül a tények kérdésbe fordulnak: hogyan lehet a politika és a gazdaság eltérő irányzatát koordinálni? A politika hivatalai talán egyszerűbben ellenőrizhetők, mint a piacgazdaságba fordulás folyamata. Egy másik nézőpontból tekintve: a gazdaság helyzete nem változik olyan gyorsan, mint az a politikában történik.

Mindenesetre a három tagköztársaságban mind a politika, mind a gazdaság arculata más és más képet mutat. Néhányan diszkrimináció áldozatának érzik magukat. A tagköztársaságokban élő oroszokat viszont pozitív diszkrimináltaknak tekintik, mert ők előnyben részesülnek az állami- és jó gazdasági állások betöltésénél.

Az irányított gazdasági átalakulás folyamata csökkentheti az etnikai rétegződés növekedésének kockázatát, és kisebb hatással lehet az egyenlőtlenség szubjektív érzetére.

Kádár József

Fehéroroszországi lengyelek: „leírt” nemzetiség?

Kruczkowski, Tadeusz: Polacy na Białorusi – terażniejszość i przyszłość. = Więź, 2002. 4. no. 113–121. p.

Kurkiewicz, Michał: Mitologia nie polityka. = Więź, 2002. 4. no. 122–132. p.

Kruczkowski, Tadeusz: Czy Polacy na Białorusi są spisany na straty? = Więź, 2003. 1. no. 166–171. p.

Kurkiewicz, Michał: Odpowiadam Przesowi. = Więź, 2003. 1. no. 172–173. p.

Borkowicz, Jacek: Od redakcji. = Więź, 2003. 1. no. 173. p.

Referátumunk címe alatt hivatkozott vitacikkek két dologról tanúskodnak a mostanában újra élénk és hangos lengyel politikai események felől:

1. Annak következtében, hogy igencsak közeleg Lengyelország belépése az Európai Unióba, a Fehéroroszországtól Kazahsztánig terjedő térségben szétszóródott ún. „keleti lengyelség” általában is aggódik az anyaországgal eddig fenntartott kapcsolatok nehezebbé válása miatt.
2. Különösen megnőtt a Fehéroroszországban élő lengyelek aggodalma, mivel a diktatórikus rezsim (nemegyszer orosz sugalmazásra) folyamatosan ambicionálja a lengyelség „eltüntetését” az ország népességéből.

Kruczkowski első megszólalását a *Więź*ben ugyancsak ez az aggodalom hatja át (ld. a *Kisebbségkutatás* 2002. évi 3. számának 785. oldalát), amelyhez – mint az az időközben a Fehéroroszországi Lengyelek Egyesületének elnökévé avanszált szerzőről kiderül – jó adag kisebbségi érzékenység, sértődési hajlam társul.

Kruczkowski heves ellenérzéssel fogadta mindazokat a szelíden felsorolt korrekciókat, amelyeket Mihał Kurkiewicz fűzött az itt-ott túlzó és túl sötét beállításokhoz, és második megszólalásában igyekszik – lényegében sikertelenül – cáfolni őket. A tények ti. mást mutattak. A fehéroroszországi lengyelség létszáma is az, amit a hősies kisebbségi helytállásra hivatkozva sem lehet lebecsülni. (Erre hívja fel pl. a figyelmet a vita szerkesztőségi lezárása is, egyebek között mondván: „A fehérorosz parasztlak 1921-ben a lengyel összeíró biztosok kérdésére nem tudták egymástól megkülönböztetni a nemzetiséget és az állampolgárságot, s tömegesen lengyelnek vallották magukat. Amikor az 1931. évi népszámláláskor a nemzetiség helyett az anyanyelvre [lengyeleknél: az anyanyelvre] kérdeztek rá, mindjárt kiderült a többé-kevésbé reális nemzetiségi összetétel, amelynek következtében – s ezt nem veszi Kruczkowski figyelembe – a lengyelek száma négyszerte kisebb lett tíz év leforgása a l a a t t . ”)

A fehéroroszországi lengyelek sorsára és kizárólag csak rá azért térünk itt vissza, mert Kruczkowski második megszólalásában kifejti, hogy milyennek kellene lennie a keleti „lengyelség-politikának”. Két megoldást vet fel. Az egyik a „Lengyel [ember] Kartája” (Karta Polaka), a másik a kettős állampolgárság. Ez egyfelől anyagi támogatást jelente-